

*'Macedonie. Rijkdom, Macht en Identiteit'***Inleiding**

De geschiedenis van het oude Macedonische Rijk heeft steeds een marginale plaats ingenomen in het gymnasiale onderwijs. Door de ruimere aandacht voor de receptie van de oudheid en door voortschrijdend archeologisch en historisch onderzoek hebben ook schrijvers uit de Hellenistische en latere periodes een ruimere plaats gekregen in de lessen Oudgrieks.

Thema

Het centrale thema van deze cursus was de opkomende macht van het koningshuis der Argeaden (o.a. ten gevolge van de goud- en zilverwinning in het Macedonisch gebied) en de grootschalige uitbreiding van het rijk door Philippus II en zijn zoon Alexander de Grote met als gevolg een vermenging van Macedonisch/Griekse en Oosterse culturen.

Daarnaast werd veel aandacht besteed aan het feit dat de Macedonische vorsten zich graag identificeerden met de Grieken en de Griekse cultuur.

Op het programma stonden de woonplaatsen, religieuze centra en monumentale graven van de Macedonische koningen, zoals Aigai/Vergina, Pella en Dion, maar ook vele andere belangrijke archeologische plaatsen als Dodona, Aiani, Olynthos, Stageira en Amphipolis.

Dodona en Ioannina

Het orakel van Dodona was de eerste plaats die bezocht werd. Het ligt in een afgelegen, indrukwekkend landschap aan de voet van de Tomaros. Antieke bronnen verhalen hoe het orakel functioneerde: door het ruisen van een heilige eik (Homerus), het koeren van zwarte duiven (Herodotus) en door klanken van bronzen bekkens (Strabo). Er zijn honderden loden plaatjes gevonden met orakelvragen, waarvan een deel zich nu bevindt in het Archeologisch Museum van Ioannina.

*'Hij zei dat Odysseus toen naar
Dodona vertrokken was om daar de
wil van Zeus te horen uit de
goddelijke eik met hoog
gebladerte...'*

Hom, Odyssee XIX, 296-298

Vertaling: Patrick Lateur

Twee deelnemers behandelden de vroegste fase van het orakel en de periode van en na Pyrrhus van Epirus (3^e eeuw v. Chr.), die de activiteiten en het gebied van het orakel sterk uitbreidde. Het grote theater is een van de bouwprojecten uit deze tijd.

In de namiddag verkenden we het oude centrum van Ioannina. Er waren nog veel sporen te zien van de langdurige Turkse overheersing (het gebied is pas in 1913 bij Griekenland gaan horen!) zoals de Ottomaanse huizen en het monumentale graf van Ali Pasja.

Links: Turkse huizen

Rechts: het graf van Ali Pasja

Aiani en Vergina

In het afgelegen Aiani bezochten we het kleine maar interessante museum. Van daaruit werden we begeleid naar de necropolis met een aantal kistgraven uit de 6^e en 5^e eeuw, waarin de doden met rijke schatten werden begraven. Aiani was de hoofdstad van Elimeia, een bloeiend stammenrijk in boven-Macedonië.

Onze begeleider had duidelijk geen zin (het was bijna 3 uur, dus sluitingstijd) om ons ook nog de Akropolis te laten beklimmen, maar na veel aandringen ging hij ons toch voor in zijn auto, zodat wij uiteindelijk hijgend (want lopend) de top bereikten. Toen we weer beneden kwamen bleek dat opgravers het hek al hadden afgesloten. Zo zaten wij gevangen, samen met onze chauffeur Loukas, die met ons was meegegaan.

Door dit voorval kwamen we laat in de middag aan bij de grote grafheuvel van Vergina, waarin drie grote graven van zeer welgestelde Macedoniërs zijn gevonden, gezien de kostbare grafgiften, waaronder gouden diademen en sierraden en prachtig versierde wapens. Men heeft al deze voorwerpen tentoongesteld binnenin de overkoepelende tumulus. Vanwege de grote hoeveelheid gouden voorwerpen en gouden larnakes en door datering van de objecten heeft men de conclusie getrokken dat dit graven van Macedonische koningen moesten zijn uit de eerste helft van de vierde eeuw. Of graftombe B werkelijk aan Philippos II kan worden toegeschreven en wie er zijn begraven in de andere tombes blijft een punt van discussie.

Miëza, Lefkadia

De volgende ochtend in de z.g. school van Aristoteles in Miëza hielden we ons bezig met de vraag of één bron wel een bron is: Plutarchus is n.l. de enige antieke auteur die Miëza noemt als plaats waar Aristoteles Alexander zou hebben onderwezen. Bij onze groep overheerste de scepsis, maar de Grieken hebben wel handig gebruik gemaakt van de tekst van Plutarchus om hier een 'Aristotle School' te vestigen.

In Lefkadia kregen we toegang tot twee van de zes graftombes die tussen Miëza en Pella zijn gevonden, de Tombe van het Oordeel (eind 4e eeuw v. Chr.), genoemd naar rechters van de onderwereld die erop staan afgebeeld, en de Tombe van de Palmetten (3e eeuw v. Chr.), beide heel fraai beschilderd.

Dion en Pydna

Daarna stond Dion op ons programma, hét religieuze centrum van de Macedonische vorsten aan de voet van de Olympos, met o.a. tempels voor Zeus, Demeter, Artemis en Isis. Hier werden de goden vereerd, na belangrijke overwinningen in de oorlog (Philippos II) of voorafgaand aan een grote veldtocht (Alexander), en werden festivals gehouden.

In het voorjaar van 2018 is de site door de rivier de Baphyras overstroomd, waardoor een interessant deel van het tempelgebied helaas afgesloten was.

De rivier heeft al vaker overlast veroorzaakt voor archeologisch veldwerk, en om die reden is de loop van de rivier in 1978 gewijzigd voor de opgraving van de Isis tempel door Pandermalis.

De voordracht over de Bacchanten van Euripides in het Hellenistische theater kreeg niet alleen onze bewondering, maar ook grote belangstelling van de plaatselijke honden.

In Pydna werden we, onbedoeld, rondgeleid door een Byzantijnse burcht, en kregen we een mooie historische presentatie over de slag bij Pydna in 168 v. Chr., die een eind maakte aan de macht van de Macedoniërs.

Stageira

Stageira was de geboorteplaats van Aristoteles, en sinds 2016 wordt door Griekse archeoloog Sismanidis geclaimd dat ook het graf van de filosoof zich daar zou bevinden op grond van twee Arabische teksten, vertaald uit het Latijnse Vita Aristotelis. Maar zoals vaak bij het ontdekken van antieke tombes is ook dit keer waarschijnlijk de wens de vader van de gedachte. Ook op Euboia is al in 1892 een graf ontdekt door de Amerikaanse archeoloog Waldstein, dat aan Aristoteles werd toegeschreven.

Amphipolis

In Amphipolis kregen we via een telefoontje naar het Archeologisch Museum toegang tot de houten fundamenteën (voor een deel laat-archaïsch) van een brug over de Strymon, waar een van de deelnemers een presentatie hield over de rol die de brug heeft gespeeld in de geschiedenis van Amphipolis in de 5^e en 4^e eeuw v. Chr., zoals beschreven door Herodotus en Thucydides

Links: de oude houten fundamenteën van de brug over de Strymon

Rechts: Het referaat over Brasidas bij zijn 'graf' achter het Archeologisch Museum in Amphipolis

Bij de bouw van het museum in Amphipolis werd een graf ontdekt. Het graf bleek een zilveren grafkistje met een gouden krans te bevatten, met mogelijk de resten van de Spartaanse veldheer Brasidas. Deze kwam om bij de slag om Amphipolis in 422 v. Chr.. Volgens Thucydides werd hij als redder van de stad tot held uitgeroepen en met grote eer binnen de stadsmuur begraven op de agora. Dit was natuurlijk de uitgelezen plek voor een referaat over Brasidas.

Thessaloniki

Ons verblijf in Thessaloniki stond in het teken van de Romeinse, Byzantijnse en Ottomaanse stad. Bezoeken aan de muren en het Eptapyrgion in de bovenstad, de Romeinse overblijfselen van Galerius in de benedenstad en het Archeologische Museum met veel kostbare voorwerpen uit Macedonische graven vormden een mooie afsluiting van onze cursus.

Tot slot

Zowel de *rijkdom* als de daaruit voortvloeiende *macht* van de Macedoniërs hebben wij op veel plaatsen kunnen ervaren. En het zoeken naar de (Griekse) *identiteit* van Macedonie gaat tot op de dag van vandaag voort.

Veel van onze ervaringen zijn in dit verslag onbesproken gebleven, maar vastgelegd in een prachtige verzameling verslagen van de deelnemers als blijvende herinnering aan een bijzondere en leerzame cursus en reis.

Met dank aan Labrys en de Illustere School van de UvA voor alle logistieke ondersteuning en vooral ook aan Vladimir Stissi voor zijn enthousiaste en deskundige archeologische ondersteuning.